

SHRNUTÍ, SUMMARY, ZUSAMMENFASSUNG, RÉSUMÉ, RIASSUNTO, STRESZCZENIE, SAŽETAK

ČEŠTINA

Tato hagiografická publikace se věnuje projevům úcty k významnému křesťanskému světci a církevnímu otci sv. Jeronýmovi v českých zemích v čase středověku. Monografie, která byla vydána u příležitosti výročí uplynutí 1600 let od smrti sv. Jeronýma, přispívá k aktuálním odborným debatám o významu svatojeronýmského kultu pro české země a přibližuje specifickou osobnost učitele církve sv. Jeronýma všem poučeným zájemcům z akademických i církevních kruhů.

Církevní otec sv. Jeroným byl v českých zemích v epoše středověku sice poměrně uctívaným světcem v prostředí církevních či světských elit, ale nikdy nedosáhl na výraznou oblibu mezi nejpočetnější skupinou prostých věřících, což bylo dáno intelektuální povahou svatojeronýmského kultu. V raném středověku se úcta k sv. Jeronýmovi mohla do českých zemí rozšířit již brzy po započetí procesu christianizace elit pomocí latinských kněží ze Západu, na něž navázaly benediktinské kláštery coby česká intelektuální centra, v nichž se mniši podíleli na udržování povědomí o osobnosti sv. Jeronýma a na rozšiřování opisů jeho děl. Nejstarší doklad svatojeronýmské úcty v českých zemích pochází z benediktinského Sázavského kláštera, kde byla roku 1095 zmíněna přítomnost relikvie sv. Jeronýma. Již ve vrcholném středověku byli sv. Jeroným i jeho rozsáhlé dílo dobře známi v prostředí českých i moravských církevních hodnostářů.

V českých zemích 13. století došlo k nápadnému soustředění oltářních patrocinií a ostatků sv. Jeronýma do Prahy, což poměrně ostře kontrastuje s absencí zmínek o jiných lokalitách. Právě v 13. století došlo díky mylnému ztotožnění sv. Jeronýma se slovanským světcem a autorem slovanské liturgie k přenosu jeho ostatků do Říma a proklamaci učitelem církve. V zahraničí došlo k velkému rozvoji kultu sv. Jeronýma, odkud se úcta k němu začala intenzivněji šířit i do českých zemí.

Prudký rozmach kultu sv. Jeronýma ve 14. století byl v českých zemích spojen především s obdobím vlády českého krále a římského císaře Karla IV., jenž Jeronýma osobně ctil a propagoval. Karel dal podnět k překladu zahraničních legend a založil v Praze k počtě sv. Jeronýma nový klášter

Na Slované. Za vlády jeho syna Václava IV., který však sám světce aktivními kroky nepropagoval, v českých zemích doznival poměrně intenzivní kult sv. Jeronýma. Ten byl rozprostřen poměrně rovnoměrně po celém území Čech a Moravy, což dokládá zvýšený počet Jeronýmových oltářních patrociní, jež byly spojeny až na několik výjimek s prostředím bohatých městských chrámů, což ukazuje na silnou přítomnost humanistických a slovanských aspektů kultu především v nejrozvinutějších královských městech.

Po smrti Václava IV. počet známých projevů kultu sv. Jeronýma citelně poklesl a české země byly pohrouženy do víru husitských bouří. Svatý Jeroným byl ale jako překladatel Písma svatého a slovanský světec ctěn mistrem Janem Husem i neradikálními husitskými frakcemi. Centrum kultu sv. Jeronýma se v pohusitském období přesunulo z Prahy do jižních Čech, zvláště do intelektuálního centra Rožmberků Českého Krumlova. Církevnímu otci sv. Jeronýmovi byly v českých zemích během středověku zasvěceny dva kostelní chrámy, tři kaple a 14 oltářů. Ve třech lokalitách byly prokazatelně přítomny Jeronýmovy svaté ostatky.

Ikonografie sv. Jeronýma v českém středověkém umění se může opřít o soubor nejméně 80 Jeronýmových zobrazení, jež lze nalézt v rámci souboru českých středověkých památek od 13. po počátek 16. století. Nejstarší známá Jeronýmova zobrazení v českém středověkém umění se objevila až na památkách doby posledních Přemyslovců, v nichž byl sv. Jeroným v souladu se zahraniční konvenční tradicí představen jako katolický kněz či vysoký církevní hodnostář s příslušnými atributy. Až v polovině 14. století se sv. Jeroným poprvé objevil na nástěnných malbách v Holubicích v ikonografickém typu kardinála v červeném kardinálském rouchu a klobouku, což v návaznosti na italské vlivy odráželo Jeronýmovo prestižní postavení na papežském dvoře.

Jeronýmova ikonografie se v českém umění až do sedmdesátých let 14. století, za postupného přidávání nových motivů, nově formovala. Jedním ze základních ikonografických typů se v předhusitském i pohusitském českém umění stal sv. Jeroným sedící coby kardinál a ceněný spisovatel za pulpitem, jenž vytahuje trn z tlapy lva. Svatý Jeroným se rovněž často objevoval ve společnosti velkých západních církevních otců a evangelistů v prostoru křížových kleneb, na rámech jihočeských deskových obrazů i v úvodu latinských rukopisů biblí.

ENGLISH

This hagiographic publication deals with expressions of respect for the important Christian saint and the Church Father St. Jerome in the Czech lands in the Middle Ages. A monograph, which was published at the occasion of the anniversary of 1600 years since the St. Jerome's death, contributes to the current professional debates on the importance of the St. Jerome's cult for the Czech lands. The monograph describes a specific personality of the Church Doctor St. Jerome to all knowledgeable people from academia and church.

The Church Father St. Jerome was a relatively revered saint in the Czech lands in the Middle Ages in the environment of church or secular elites, but he never achieved significant popularity among the largest group of ordinary believers. This was due to the intellectual nature of the St. Jerome's cult. In the early Middle Ages, respect for St. Jerome's could spread to the Czech lands soon after the Christianization process of elites with the help of Latin priests from the West, followed by Benedictine monasteries as Czech intellectual centres, where monks participated in maintaining awareness of the St. Jerome's personality and in distributing copies of his works. The oldest proof of St. Jerome's veneration in the Czech lands comes from the Benedictine Sázava Monastery, where the presence of a St. Jerome's relic was mentioned. Already in the High Middle Ages St. Jerome and his extensive work were well known in the environment of Czech and Moravian church elites.

In the Czech lands in the 13th century, there was a striking concentration of altar dedications and the remains of St. Jerome to Prague, which contrasts quite sharply with the absence of mentions of other localities. Just in the 13th century, thanks to the erroneous identification of St. Jerome with the Slavic world and the author of the Slavic liturgy, his remains were transferred to Rome and he was proclaimed a teacher of the Church. Abroad, there was a great development of the St. Jerome's cult, from where respect for him began to spread more intensively to the Czech lands.

The rapid expansion of the St. Jerome's cult in the Czech lands in the 14th century was associated mainly with the reign of the Czech King and Roman Emperor Charles IV, who personally venerated and promoted Jerome. Charles initiated the translation of foreign legends and founded in Prague a new monastery Na Slovanech in honour of St. Jerome. During the reign of his son Wenceslas IV, who, however, did not actively promote the saint himself, the relatively intense cult of St. Jerome lingered in the Czech lands. The cult was distributed relatively evenly throughout the

territory of Bohemia and Moravia, as evidenced by the increased number of Jerome's altar dedications, which were, with a few exceptions, associated with the environment of rich city temples. This points to the strong presence of humanistic and Slavic aspects of the cult, especially in the most developed royal cities.

After the death of Wenceslas IV. number of known manifestations of the St. Jerome's cult dropped significantly and the Czech lands were immersed in the whirlwind of Hussite storms. However, St. Jerome, as a translator of the Holy Scriptures and a Slavic saint, was venerated by Master Jan Hus and non-radical Hussite factions. The centre of the St. Jerome's cult moved from Prague to South Bohemia in the post-Hussite period, especially to the intellectual centre of the Rosenberg family in Český Krumlov. Two church temples, three chapels and 14 altars were dedicated to the Church Father St. Jerome in the Czech lands during the Middle Ages. Jerome's holy remains were provably present in three localities.

Iconography of St. Jerome in Czech medieval art can rely on a set of at least 80 Jerome's depictions, which can be found in the collection of Czech medieval monuments from the 13th to the beginning of the 16th century. The oldest known depictions of Jerome in Czech medieval art appeared on monuments not until the time of the last Přemyslids, in which St. Jerome, in accordance with a foreign conventional tradition, was presented as a Catholic priest or a high church dignitary with appropriate attributes. It was not until the middle of the 14th century when St. Jerome first appeared on the murals in Holubice in the iconographic type of a cardinal in a red cardinal's robe and hat, which, following Italian influences, reflected Jerome's prestigious position at the papal court.

Jerome's iconography was newly formed in Czech art until the 1970s, with the gradual addition of new motifs. St. Jerome sitting as a cardinal and a prized writer behind a pulpit pulling a thorn from a lion's paw became one of the basic iconographic types in pre-Hussite and post-Hussite Czech art. Saint Jerome also appeared frequently in the company of great western Church Fathers and evangelists in the area of cross vaults, on the frames of South Bohemian panel paintings and in the introduction to the Latin manuscripts of the Bible.

DEUTSCH

Diese hagiografische Publikation widmet sich dem Ausdruck des Respekts für den wichtigen christlichen Heiligen und den Kirchenvater St. Hieronymus in den böhmischen Ländern im Mittelalter. Eine Monografie, die anlässlich des Jahrestages von 1600 Jahren seit dem Tod des St. Hieronymus herausgegeben wurde, trägt zu den aktuellen Fachdebatten über die Bedeutung des Kultes von St. Hieronymus für die böhmischen Länder bei und sie beschreibt eine spezifische Persönlichkeit des Kirchenvaters St. Hieronymus an alle aufgeklärten Menschen aus Wissenschaft und Kirche.

Der Kirchenvater St. Hieronymus war im Mittelalter in den böhmischen Ländern ein relativ verehrter Heiliger in der Umgebung von Kirchen oder weltlichen Eliten, aber er erlangte unter der größten Gruppe gewöhnlicher Gläubiger nie eine bedeutende Popularität. Dies war aufgrund der intellektuellen Natur des St. Hieronymus Kultes. Im frühen Mittelalter der Respekt vor St. Hieronymus konnte sich bald nach dem Beginn des Christianisierungsprozesses der Eliten mit Hilfe lateinischer Priester aus dem Westen, denen Benediktinerklöster als böhmische intellektuelle Zentren folgten, auf die böhmischen Länder ausbreiten. In den Klöstern beteiligten sich die Mönche daran, das Bewusstsein für die Persönlichkeit des St. Hieronymus und Kopien seiner Werke zu verteilen. Der älteste Beweis für die Verehrung von St. Hieronymus in den böhmischen Ländern stammt aus dem Benediktinerkloster Sázava, in dem das Vorhandensein des Relikts von St. Hieronymus im Jahre 1095 erwähnt wurde. Bereits im Hochmittelalter St. Hieronymus und sein umfangreiches Werk waren im Umfeld der böhmischen und mährischen Kircheneliten gut bekannt.

In den böhmischen Ländern des 13. Jahrhunderts gab es eine bemerkenswerte Konzentration von Altarweihungen und den Überresten des St. Hieronymus in Prag, was einen starken Kontrast zum Fehlen von Erwähnungen anderer Orte darstellt. Es war im 13. Jahrhundert, dank der fehlerhaften Identifizierung von St. Hieronymus mit der slawischen Welt und mit dem Autor der slawischen Liturgie wurden seine sterblichen Überreste nach Rom gebracht und es kam zu seiner Proklamation als Lehrer der Kirche. Im Ausland entwickelte sich viel der Kult des St. Hieronymus, von wo aus sich der Respekt vor ihm intensiver auf die böhmischen Länder ausbreitete.

Die rasche Ausweitung des St. Hieronymus Kultes war im 14. Jahrhundert in den böhmischen Ländern hauptsächlich mit der Regierungszeit des böhmischen Königs und des römischen Kaisers Karl IV. verbunden, der

Hieronymus persönlich ehrte und förderte. Karl initiierte die Übersetzung von ausländischen Legenden und gründete in Prag zu Ehren von St. Hieronymus ein neues Kloster Na Slovanech. Während der Regierungszeit seines Sohnes Wenzel IV., der jedoch den Heiligen selbst nicht aktiv förderte, klang der relativ intensive Kult des St. Hieronymus in den böhmischen Ländern ab. Es war relativ gleichmäßig über das Gebiet von Böhmen und Mähren verteilt, wie die erhöhte Anzahl von Hieronymus Altarweihungen zeigt. Diese waren mit wenigen Ausnahmen mit der Umgebung reicher Stadttempel verbunden, was die starke Existenz humanistischer und slawischer Aspekte des Kultes zeigt, besonders in den am weitesten entwickelten königlichen Städten.

Nach dem Tod von Wenzel IV. die Anzahl bekannter Äußerungen des St. Hieronymus Kultes sank erheblich und die böhmischen Länder waren in den Wirbelwind der hussitischen Stürme getaucht. St. Hieronymus als Übersetzer der Heiligen Schrift und ein slawischer Heiliger wurde jedoch von Meister Jan Hus und nicht radikalen hussitischen Fraktionen geehrt. Das Zentrum des Kultes von St. Hieronymus zog in der posthussitischen Zeit von Prag nach Südböhmen, insbesondere in das intellektuelle Zentrum der Rosenberge von Český Krumlov. Zwei Kirchentempel, drei Kapellen und 14 Altäre wurden an den Kirchenvater St. Hieronymus in den böhmischen Ländern im Mittelalter geweiht. Heilige Überreste von St. Hieronymus waren nachweislich an drei Orten vorhanden.

Die Ikonographie von St. Hieronymus in der böhmischen mittelalterlichen Kunst kann auf einer Sammlung von mindestens 80 Darstellungen von Hieronymus basieren, die sich in einer Sammlung böhmischer mittelalterlicher Denkmäler vom 13. bis zum Beginn des 16. Jahrhunderts befinden. Die älteste bekannte Darstellung von Hieronymus in der böhmischen mittelalterlichen Kunst erschien erst in den Denkmälern der Zeit der letzten Přemyslids, in denen St. Hieronymus in Übereinstimmung mit der fremden konventionellen Tradition als katholischer Priester oder hochkirchlicher Würdenträger mit den entsprechenden Eigenschaften dargestellt wurde. Erst Mitte des 14. Jahrhunderts St. Hieronymus erschien zuerst an den Wandgemälden in Holubice in der ikonografischen Form eines Kardinals in einem roten Kardinalgewand und Kardinalhut. Dies spiegelte nach italienischen Einflüssen die angesehene Stellung von St. Hieronymus am päpstlichen Hof wider. Die Ikonographie von St. Hieronymus wurde bis in die 1370er Jahre in der böhmischen Kunst neu gestaltet, wobei neue Motive schrittweise hinzugefügt wurden. Einer der grundlegenden ikonografischen Typen in der vor- und nachhussitischen böhmischen Kunst wurde St. Hieronymus sitzend als Kardinal und geschätzter Schriftsteller

hinter einem Schreibpult und ziehend einen Dorn aus der Löwentatze. St. Hieronymus erschien auch häufig in Begleitung großer Kirchenväter und Evangelisten der westlichen Kirche, im Bereich der Kreuzgewölbe, an den Rahmen südböhmischer Tafelbilder und in der Einführung in die lateinischen Manuskripte der Bibel.

FRANÇAIS

La présente publication hagiographique est consacrée aux vénérationes manifestées à l'égard de Saint Jérôme, Saint chrétien et remarquable Père de l'Église, dans les pays tchèques pendant le Moyen-Âge. L'ouvrage, publié à l'occasion de l'anniversaire célébrant les 1600 ans de la mort de St. Jérôme, contribue aux débats actuels des experts portant sur l'importance du culte de St. Jérôme pour les pays tchèques et explique la personnalité spécifique de St. Jérôme, en tant que Docteur de l'Église, à tous les intéressés avertis appartenant aux cercles académiques et religieux.

Tout en étant un saint relativement révééré dans le milieu des élites religieuses ainsi que profanes des pays tchèques du Moyen-Âge, le Père de l'Église de St. Jérôme n'eut jamais une grande popularité parmi le petit peuple, représenté par de nombreux croyants, ce qui était dû au caractère intellectuel du culte de St. Jérôme. Au cours du Haut Moyen-Âge, la vénération pour St. Jérôme put se répandre dans les pays tchèques rapidement après le début du processus de christianisation des élites à l'aide de prêtres latins venant de l'Ouest et, successivement, dans les monastères bénédictins considérés comme centres intellectuels tchèques dans lesquels les moines participaient à y maintenir la connaissance du personnage de St. Jérôme et à y diffuser des copies de ses ouvrages. Le document le plus ancien attestant de la vénération de St. Jérôme dans les pays tchèques provient du monastère bénédictin Sázavský, dans lequel, en 1095, la présence de reliques de St. Jérôme est mentionnée. Au Bas Moyen-Âge, St. Jérôme était déjà considérablement réputé, tout comme sa vaste œuvre, dans le milieu des élites religieuses tchèques et moraves.

Dans les pays tchèques du 13e siècle, les patronages de l'autel et les reliques de St. Jérôme furent rassemblés de façon évidente à Prague, ce qui se révèle fortement en contraste avec l'absence de mentions dans d'autres localités. C'est justement au 13e siècle que les reliques de St. Jérôme furent transportées à Rome en raison d'une identification erronée de ce dernier avec un saint tchèque, auteur de la liturgie slave, où il fut proclamé Docteur de l'Église. Un grand essor du culte de St. Jérôme se produisit

à l'étranger, ainsi le respect pour ce Saint commença à se généraliser avec plus d'intensité même dans les pays tchèques.

Une forte expansion du culte de St. Jérôme au 14e siècle était liée en particulier à la période du règne de Charles IV, roi tchèque et empereur romain, qui honorait personnellement St. Jérôme en propageant sa réputation. Charles IV initia la traduction des légendes étrangères et fonda un nouveau monastère Na Slovanech, situé à Prague, afin de rendre hommage à St. Jérôme. Sous Venceslas IV, son fils, qui n'effectuait pas de démarches actives pour promouvoir l'image de ce Saint, ainsi le culte de St. Jérôme s'éteignait au fur et à mesure dans les pays tchèques. Ce culte était dispensé de manière assez uniforme sur l'ensemble du territoire de Bohême et de Moravie, ce qui montre un nombre élevé de patronages de l'autel dédiés à St. Jérôme, liés, sauf quelques exceptions, au milieu des églises riches situées dans des villes, démontrant une présence forte des aspects humanistiques et slaves du culte, notamment dans les villes royales les plus développées.

Après la mort de Venceslas IV, le nombre de manifestations célèbres concernant St. Jérôme diminua considérablement, les pays tchèques subissant les remous des guerres hussites. Néanmoins, St. Jérôme, en tant que traducteur de la Sainte Écriture et Saint d'origine slave, était honoré par le Maître Jean Hus ainsi que par des fractions hussites non radicales. Durant la période d'après guerres hussites, le centre du culte de St. Jérôme fut transféré de Prague dans la Bohême du Sud, plus exactement à Český Krumlov, centre intellectuel de la famille de Rožmberk. Pendant le Moyen-Âge, deux églises, trois chapelles et 14 autels furent consacrés au Père de l'Église de St. Jérôme dans les pays tchèques. Ses reliques furent présentes, preuves à l'appui, dans trois localités.

L'iconographie de St. Jérôme dans l'art médiéval tchèque peut s'appuyer sur un ensemble d'au moins 80 représentations de St. Jérôme qui se trouvent dans l'ensemble des monuments tchèques datant du Moyen-Âge à partir du 13e jusqu'au début du 16e siècles. Les représentations de St. Jérôme les plus anciennes n'apparaissent, dans le cadre de l'art médiéval tchèque, que dans la période des derniers Přemyslides, sur lesquelles St. Jérôme est présenté, conformément à la tradition conventionnelle étrangère, comme un prêtre catholique ou comme un dignitaire de l'Église muni d'attributs appropriés. Ce n'est qu'à la moitié du 14e siècle que St. Jérôme apparut pour la première fois sur les peintures murales à Holubice, dans un type iconographique de cardinal, en habit rouge et chapeau de cardinal, ce qui reflétait, en relation avec l'impact de la tradition italienne, le statut prestigieux de St. Jérôme à la cour du pape.

L'iconographie de St. Jérôme se dessina d'une nouvelle manière avec de nouveaux motifs ajoutés au fur et à mesure dans l'art tchèque jusqu'aux années 1370. L'un des types iconographiques fondamentaux de l'art tchèque dans la période d'avant et d'après guerres hussites, était St. Jérôme assis en qualité de cardinal ou écrivain reconnu derrière le pupitre, retirant une épine de la patte d'un lion. St. Jérôme apparaissait également souvent en compagnie de grands pères de l'Église et évangélistes occidentaux dans l'espace de voûtes d'arêtes, sur les cadres des peintures sur panneau en bois dans la Bohême du Sud de même que dans l'introduction des manuscrits latins de la Bible.

ITALIANO

Questa pubblicazione agiografica tratta delle espressioni di venerazione di san Girolamo, importante santo cristiano e Padre della Chiesa, nelle Terre ceche nel Medioevo. Monografia, che è stata pubblicata in occasione dell'anniversario dei 1600 anni dalla morte di San Girolamo, partecipa all'attuale dibattito professionale sull'importanza del culto di san Girolamo per Terre ceche. Il libro avvicina la personalità specifica di San Girolamo a tutte le persone interessate dell'ambiente sia accademico che ecclesiastico.

Malgrado che san Girolamo sia stato relativamente venerato nelle Terre ceche nell'epoca di Medioevo nell'ambiente della Chiesa e tra nobiltà secolare, non arrivò mai ad una popolarità notevole tra più numeroso gruppo di fedeli, a causa del carattere intellettuale del culto di santo. La venerazione di san Girolamo sembrerebbe diffondersi inizialmente nelle Terre ceche nell'alto Medioevo già poco dopo che cominciò il processo della cristianizzazione dell'élite mediante sacerdoti latini dall'Occidente, seguiti dai monasteri benedettini come centri intellettuali cechi in cui i monaci parteciparono al mantenimento di consapevolezza di personalità di San Girolamo tra l'altro trascrivendo le sue opere. La testimonianza più antica della venerazione di san Girolamo nelle Terre ceche proviene dal monastero benedettino di Sázava dove fu menzionata una reliquia del santo nel 1095.

Nelle Terre ceche del XIII secolo, le dedizioni degli altari e le reliquie di san Girolamo cominciarono a concentrarsi a Praga, ciò contrasta abbastanza con assenza di menzioni nelle altre località. Proprio nel XIII secolo si svolse sia il trasferimento delle sue reliquie a Roma che la proclamazione a Dottore della Chiesa, grazie l'identificazione errata San Girolamo con un santo slavo e con un autore della liturgia slava. All'estero, dopo

questi eventi, il culto di san Girolamo si sviluppò marcatamente e la venerazione di lui cominciò a diffondersi più intensivamente nelle Terre ceche.

L'espansione rapida del culto di san Girolamo nel XIV secolo fu collegata nelle Terre ceche innanzitutto con regno del Carlo IV, re ceco e imperatore romano, che onorò e propagò personalmente san Girolamo. Carlo iniziò la traduzione di agiografie dall'estero e fondò un nuovo monastero cosiddetto "Na Slovanech" in onore di San Girolamo a Praga. Durante il regno di suo figlio Venceslao IV, che però non promosse attivamente San Girolamo, il culto di santo, prima relativamente intenso nelle Terre ceche, diminuì. Esso si diffuse uniformemente in tutto il territorio di Boemia e Moravia come dimostra il maggior numero di dedichezioni degli altari di san Girolamo che furono, con poche eccezioni, collegati con l'ambiente delle chiese ricche nelle città ciò fa vedere la forte presenza di aspetti umanistici e slavi, soprattutto nelle città reali più sviluppate.

Dopo la morte di Venceslao IV, il numero delle espressioni conosciute del culto di san Girolamo si abbassò considerevolmente e le Terre ceche furono immerse nella confusione delle guerre hussite. Tuttavia, san Girolamo, come traduttore della Sacra Scrittura e santo slavo, fu onorato da maestro Jan Hus e dalle fazioni hussite non radicali. Il centro del culto di san Girolamo si spostò nel periodo post-hussita da Praga nella Boemia Meridionale, in particolare a Český Krumlov, il centro intellettuale della famiglia nobiliare Rosenberg. Durante il Medioevo, due chiese, tre cappelle e 14 altari furono dedicati a san Girolamo nelle Terre ceche. Le reliquie di san Girolamo si trovarono sicuramente in tre località.

L'iconografia di san Girolamo nell'arte ceca medievale può essere basata su una collezione di almeno 80 raffigurazioni del santo che si possono trovare tra monumenti medievali cechi dal XIII all'inizio del XVI secolo. Le più antiche raffigurazioni conosciute di san Girolamo nell'arte medievale ceca si apparirono solo nei monumenti dell'epoca degli ultimi Přemyslidi in cui le raffigurazioni di san Girolamo corrisposero con la tradizione convenzionale estera cioè il santo fu presentato come sacerdote cattolico oppure prelato più alto con attributi corrispondenti. Solo alla metà del XIV secolo, san Girolamo fu raffigurato per la prima volta sui dipinti murali a Holubice in tipo iconografico di un cardinale con l'abito e cappello rosso, che seguendo l'influsso italiano rifletté la posizione prestigiosa del santo nella corte papale.

L'iconografia di san Girolamo nell'arte ceca si fu formata costantemente fino agli anni Settanta del Trecento aggiungendo gradualmente nuovi motivi. Uno dei tipi iconografici fondamentali nell'arte ceca sia pre-hussita che post-hussita divenne san Girolamo seduto come un cardinale e uno

scrittore rispettato dietro un pulpito da scrivere, estraendo una spina dalla zampa di un leone. San Girolamo si trovò spesso anche in compagnia di grandi Padri della Chiesa occidentale ed evangelisti nell'area delle volte a crociera, sulle cornici dei dipinti su tavola della Boemia Meridionale e nelle introduzioni ai manoscritti latini della Bibbia.

POLSKI

Niniejsza hagiograficzna publikacja jest opisem popularności, jaką w średniowieczu cieszył się na ziemiach czeskich kult wielkiego świętego i Ojca Kościoła św. Hieronima. Monografia ukazała się z okazji 1600 rocznicy śmierci św. Hieronima, i włącza się w aktualne naukowe debaty na temat znaczenia kultu św. Hieronima na ziemiach czeskich oraz przybliża osobliwą postać tego doktora Kościoła wszystkim zainteresowanym tak z kręgów akademickich jak i kościelnych.

Ojciec Kościoła św. Hieronim cieszył się w średniowieczu na tych ziemiach stosunkowo dużą czcią, ale nigdy nie zyskał większej popularności wśród najliczniejszej grupy, czyli zwykłych wierzących, co wynikało z intelektualnego charakteru tego kultu. We wczesnym średniowieczu kult św. Hieronima mógł rozprzestrzenić się tutaj dzięki rozpoczęciu procesu chrystianizacji elit przez księży łacińskich przybywających z Zachodu. Ogromne wpływ na to miały klasztory benedyktyńskie, jako ówczesne ośrodki czeskiego życia intelektualnego, w których mnisi podtrzymywali kult św. Hieronima i rozpowszechniali kopie jego dzieł. Najstarsze dowody kultu tego świętego na ziemiach czeskich pochodzą z klasztoru benedyktynów w Sázavie, w którym istnieje wzmianka z 1095 roku o obecności relikwii św. Hieronima. Już w późnym średniowieczu obszerna twórczość tego świętego była dobrze znana w środowisku czeskich i morawskich elit kościelnych.

W XIII wieku zauważalne jest gromadzenie relikwii ołtarzowych i szczątków św. Hieronima w Pradze, co dość ostro kontrastuje z brakiem wzmianek o tym w innych miejscowościach. Także w XIII wieku, przez błędną identyfikację św. Hieronima ze światem słowiańskim i autorstwem liturgii słowiańskiej, przeniesiono jego szczątki do Rzymu i ogłoszono go doktorem Kościoła. Za granicą nastąpił wielki rozwój kultu św. Hieronima, skąd zaczął się też rozprzestrzeniać na ziemię czeskie.

Dynamiczny rozwój kultu św. Hieronima na ziemiach czeskich w XIV wieku następuje za panowania Karola IV króla czeskiego i cesarza rzymskiego, który był wielkim czcicielem i propagatorem kultu tego świętego. Król zainicjował tłumaczenie zagranicznych legend i założył w Pradze ku

czci świętego nowy klasztor Na Slovanech. Za panowania jego syna Waclawa IV, który już nie był tak aktywnym propagatorem świętego, nadal panował stosunkowo intensywny kult św. Hieronima. Szerzył się stosunkowo równomiernie na całym terenie Czech i Moraw, o czym świadczą zwiększona liczba relikwii ołtarzowych, które z nielicznymi wyjątkami umieszczane były w bogatych świątyniach miejskich, co wskazuje na silną obecność humanistycznych i słowiańskich aspektów kultu, zwłaszcza w najbardziej rozwiniętych miastach królewskich.

Po śmierci Waclawa IV kult św. Hieronima znacznie słabnie, a ziemie czeskie pogrążają się w zawierusze husyckiej. Jednak św. Hieronim, jako tłumacz Pisma Świętego i święty słowiański, zyskał uznanie Jana Husa i nieradykalnych frakcji husyckich. Ośrodek kultu świętego przesunął się w okresie pohusyckim z Pragi do południowych Czech, zwłaszcza do intelektualnego centrum rodziny Rožmberków w Czeskim Krumlowie. W średniowieczu na ziemiach czeskich św. Hieronimowi poświęcone były dwa kościoły, trzy kaplice i 14 ołtarzy. W trzech miejscach zdokumentowano faktyczną obecność szczątków świętego.

Ikonografia przedstawiająca św. Hieronima to zbiór co najmniej 80 dzieł, które można znaleźć w kolekcji czeskich zabytków średniowiecznych z okresu od XIII do początku XVI wieku. Najstarsze znane wyobrażenie świętego w czeskiej sztuce średniowiecznej pojawiło się w zabytkach z czasów ostatnich Przemysławidów, w których zgodnie z zagraniczną tradycją święty został przedstawiony jako ksiądz katolicki lub wysoki dostojnik kościelny z odpowiednimi atrybutami. Dopiero w połowie XIV wieku św. Hieronim został po raz pierwszy ikonograficznie przedstawiony na malowidłach ściennych w Holubicach jako kardynał w czerwonej szacie i kapeluszu kardynalskim, co zgodnie z wpływami włoskimi, odzwierciedlało prestiżową pozycję świętego na dworze papieskim.

Ikonografia przedstawiająca św. Hieronima formowała się w sztuce czeskiej do lat siedemdziesiątych XIV wieku przez stopniowe dodawanie nowych motywów. Jednym z podstawowych typów ikonograficznych w czeskiej sztuce przedhusyckiej i pohusyckiej stał się św. Hieronim przedstawiony jako kardynał i ceniony pisarz siedzący za pulpitem i wyciągający cierń z łapy lwa. Święty często pojawiał się także w towarzystwie wielkich Ojców Kościoła i ewangelistów w okolicy sklepień krzyżowych, na ramach południowoczeskich malowideł tablicowych oraz we wstępach do łacińskich rękopisów Biblii.

HRVATSKI

Ova hagiografska publikacija bavi se iskazima štovanja istaknutog kršćanskog sveca i crkvenog oca sv. Jeronima u češkim zemljama u srednjem vijeku. Monografija koja je objavljena u povodu obljetnice 1600 godina od smrti sv. Jeronima doprinos je trenutnim stručnim raspravama o značaju svetojeronimskog kulta za češke zemlje i približava specifičnu osobnost naučitelja crkve sv. Jeronima svim školovanim ljudima iz akademskih i crkvenih krugova.

Crkveni otac sv. Jeronim bio je u češkim zemljama u srednjem vijeku relativno štovan svetac među crkvenih i svjetovnih elitama, ali nikada nije stekao značajnu popularnost među najvećom skupinom običnih vjernika zbog intelektualne prirode kulta sv. Jeronima. U ranom srednjem vijeku štovanje sv. Jeronima se moglo proširiti u češke zemlje ubrzo nakon što je započeo proces pokrštavanja elita uz pomoć latinskih svećenika sa Zapada, koje su slijedili benediktinski samostani kao češka intelektualna središta u kojima su redovnici radili na očuvanju svijesti o ličnosti sv. Jeronima i na širenju prijepisa njegovih djela. Najstariji dokazi štovanja sv. Jeronima u češkim zemljama potječu iz benediktinskog samostana u Sázavi, gdje je već 1095. spomenuta prisutnost relikvije sv. Jeronima. Već u razvijenom srednjem vijeku sv. Jeronim i njegovo opsežno djelo bili su dobro poznati u okruženju češke i moravske crkvene elite.

U češkim zemljama u 13. stoljeću bila je zapanjujuća koncentracija posvećivanja oltara i ostataka sv. Jeronima u Pragu, što se prilično oštro suprotstavlja odsustvu spomena drugih lokaliteta. Upravo je u 13. stoljeću, zahvaljujući pogrešnoj identifikaciji sv. Jeronima kao slavenskog sveca i autora slavenska liturgije, došlo do prijenosa njegovih ostataka u Rim i proglašavanja naučiteljem Crkve. U inozemstvu je došlo do velikog razvoja kulta sv. Jeronima, odakle se njegovo štovanje počelo intenzivnije širiti i u češke zemlje.

Silno širenje kulta sv. Jeronima u 14. stoljeću bilo je u češkim zemljama povezano uglavnom s vladavinom češkog kralja i rimskog cara Karla IV., koji je Jeronima osobno štovao i propagirao. Karlo je potaknuo prevođenje inozemnih legendi i osnovao u Pragu u čast sv. Jeronima novi samostan Na Slovanech. Tijekom vladavine njegova sina Vaclava IV., koji sveca sam nije aktivno promovirao, relativno intenzivan kult sv. Jeronima u češkim zemljama je slabio. Bio je rasprostranjen relativno ravnomjerno po cijelom području Češke i Moravske, o čemu svjedoči i povećani broj oltara posvećenih sv. Jeronimu koji su, uz nekoliko izuzetaka, bili povezani s bogatim gradskim crkvama, što ukazuje na snažnu prisutnost humanističkih i slavenskih aspekata kulta, posebno u najrazvijenijim kraljevskim gradovima.

Nakon smrti Vaclava IV. broj poznatih manifestacija kulta sv. Jeronima je znatno opao, a Češka je bila uronjena u vir husitskih oluja. Međutim, svetog Jeronima, kao prevoditelja Svetog pisma i slavenskog sveca, štovali su učitelj Jan Hus i neradikalne husitske frakcije. Središte kulta sv. Jeronima se u posthusitskom razdoblju preselilo iz Praga u južnu Češku, posebno u intelektualno središte obitelji Rožmberk, Český Krumlov. Crkvenom ocu sv. Jeronimu tijekom srednjeg vijeka su u češkim zemljama bile posvećene dvije crkve, tri kapelice i 14 oltara. Jeronimovi sveti ostaci bili su vidljivo prisutni na tri mjesta.

Ikonografija sv. Jeronima u češkoj srednjovjekovnoj umjetnosti može se temeljiti na zbirci od najmanje 80 Jeronimovih prikaza koji se mogu naći u zbirci čeških srednjovjekovnih spomenika od 13. do početka 16. stoljeća. Najstariji poznati Jeronimov prikaz u češkoj srednjovjekovnoj umjetnosti pojavio se na spomenicima iz doba posljednjih Přemyslovića, u kojima je sv. Jeronim u skladu sa stranom konvencionalnom tradicijom, predstavljen kao katolički svećenik ili visoki crkveni dostojanstvenik s odgovarajućim atributima.

Tek sredinom 14. stoljeća sv. Jeronim se prvi put pojavio na zidnim slikama u Holubicama u ikonografskom tipu kardinala u crvenoj kardinalskoj halji i šeširu, što je, slijedeći talijanske utjecaje, odražavalo Jeronimov prestižni položaj na papinskom dvoru. Jeronimova ikonografija ponovno je oblikovana u češkoj umjetnosti do sedamdesetih godina 14. stoljeća postupnim dodavanjem novih motiva. Jedan od osnovnih ikonografskih tipova u prethusitskoj i posthusitskoj češkoj umjetnosti postao je sv. Jeronim koji sjedi kao kardinal i cijenjeni pisac za propovjedaonicom, koji vadi trn iz lavlje šape. Sveti Jeronim također se često pojavljivao u društvu velikih zapadnih crkvenih otaca i evanđelista u prostoru križnih svodova, na okvirima južnočeških slika na pločama i u uvodu latinskih rukopisa Biblije.